

vidljivi evropski višini, ni to plod našega strokovnega šolstva, marveč podjetnosti samih mizarjev, ki se v svoji stroki iz lastne moči uvrščajo v napredek izven meja naše države. Vse to stremljenje naših obrtniških krogov po izboljšanju in napredku naše obrti, ki se zlasti pojavlja pri naši obrtniški mladini, je treba podpreti in povezati z izgrajeno mrežo popolnega obrtnega šolstva, vajeniških domov in tehnološkega muzeja, ki bo tvorila osnovo za ponoven dvig naše, danes propadajoče obrti, in za obnovo gospodarske moči našega malega in srednjega človeka. Za ta namen investicija 45 milij. dinarjev nikakor ni niti prevelika, niti nedosegljiva, ker gre za investicijo, ki se bo bogato izplačala. Denar za to mora dati Slovencem država, ki prejema od nas itak mnogo več, kakor nam vrača.

Ko zahtevamo danes popolno univerzo in kliniko v Ljubljani, izpopolnitev naše srednje šole in učiteljsča, mora vsa slovenska mladina k tem zahtevam priključiti še zahtevo po izgradnji in izpopolnitvi našega strokovnega šolstva, ki nudi najpotrebnejšo izobrazbo širokim slojem obrtnega in delavskega naraščaja in ga usposablja za uspešen življenski boj, ki ga ta mladina bi je najtežjega in v najbolj obupnih in težkih razmerah.

V zavesti te mladine pa mora oživeti spoznanje, da bo ta boj najlažje in najhitreje izbojevala, če ga poveže z bojem ostale slovenske mladine, zlasti akademske, kakor tudi starejše poštene slovenske generacije, za politično, gospodarsko in kulturno osamosvojitvev slovenskega naroda, ter z bojem za zlom današnjega centralizma, ker bo po dosegi tega smotra vse, kar se zdi danes nedosegljivo, samo po sebi umevno in prav lahko dosegljivo.

Tako je tudi slovenska delavska in obrtniška mladina spričo svojega težkega in nezadovoljivega položaja tesno povezana z zadovoljivo rešitvijo slovenskega vprašanja in na ta način vključena v borbo za to rešitev. Zato morajo biti njuni problemi tudi naši problemi in posvečati jim moramo enako skrb kot stvarim, ki se tičejo neposredno nas mladih intelektualcev. S tem se bo dejansko ustvarila enotnost delavsko-kmečke in intelektualne mladine.

Pripombe k naši prevratni dobi

Albin Prepeluh

Wilson je morda prav zaradi tega tiščal na pariški mirovni konferenci v ospredje svojo idejo o bodočem društvu narodov, da bi z zmago te svoje misli v Evropi imponiral uporni večini kongresa, ki pa ni hotel o Evropi nič vedeti in slišati. Baje se je pojavila v kongresu celo misel, poslati posebno odposlanstvo na mirovno konferenco, da tam razloži pravo mišljenje kongresne večine o društvu narodov. Celó med demokrati so se pojavili pomisleki o izvedljivosti Wilsonovega mirovnega načrta. Ameriški pisec George

Harvey, politični pristaš Wilsonov, je izjavil: „Odprava plodu lige je potrebna za doseg in vzdrževanje miru.“

Tudi po svoji vrnitvi v Pariz je Wilson trdoglavo vztrajal na tem, da se sprejme njegova ideja o društvu narodov. Želel je, da pride to do izraza že pri sklepanju mirovnih preliminarnih pogojev z Nemčijo. Temu se je uprl stari Clemenceau, češ da je potrebno najprej skleniti preliminarni mir z Nemčijo, glavnim krivcem svetovne vojne in revolucije, in šele potem razpravljati o društvu narodov, o katerem se ne vé niti tega, ali bo Nemčija sploh mogla biti član te mirovne institucije. Tako se konferenca ni premaknila iz negotovosti; spričo nje je padal Wilsonov ugled, zlasti na škodo malih narodov, ko se je 14 Wilsonovih točk, ki naj bi krotile brezobzirni egoizem nekaterih držav, bolj in bolj umikalo v ozadje. V Franciji so začeli obžalovati, da ni po vojaškem in gospodarskem zlomu Nemčije francoska armada zasedla Berlina in tam sklenila preliminarnega miru mesto vojnega premirja na fronti ter tako strla vsako misel Nemčije, da zboljša svoj mednarodni politični položaj na račun nesoglasja med zavezniki, ki je bilo vsak dan očitnejše. Gradivo za bodoči preliminarni mir se je pripravljalo v številnih komisijah, odborih in pododborih, vsako zemljepisno, gospodarsko in juridično vprašanje se je obravnavalo zase, kar je imelo to slabo posledico, da so se pojavila nesoglasja in celo očitna nasprotja v eni in isti zadevi; radi tega „Svět desetih“ ni mogel odločati na podlagi predloženega gradiva. Nemčija, ki je bila v vojni poglavitni nasprotnik, je bila zelo trd oreh, kajti zavezniki so se morali zediniti o teritorialnih, vojaških, mornariških in ekonomskih pogojih, ki bi jih morala Nemčija sprejeti. Vsak veliki problem je segel v drugega. Nova poljska država na primer je bila interesirana tudi na novi nemški meji na zapadu prav tako, kakor na vzhodu, nemški problem je segal v jadranskega, ta zopet v problem Balkana. Poleg vsega pa so bile predložene še posebne francoske zahteve, ki so se tikale Sarske kotline, katero je Francija izgubila po Napoleonovem padcu l. 1814., nemških kolonij, otoka Helgolanda, kielskega kanala in drugih vzporednih vprašanj. V militarističnem oziru bi bilo treba napraviti Nemčijo za bodočnost neškodljivo. 100.000 mož najemniške vojske bi zadostovalo za vzdrževanje miru in reda. V razdalji 50 kilometrov od Rena naj se podero vse nemške trdnjave. Orožarne in municijske tovarne naj se reducirajo, da bodo v skladu z novim vojaškim stanjem. Nemška mornarica se zmanjša na šest bojnih ladij tipa „Deutschland“ ali „Lothringen“, na šest lahkih križark, na 12 torpedovk in na 12 razdiračev z moštvo, ki ne sme presegati števila 15.000. Ostalo nemško ladjevje naj se uniči ali pa razdeli med zaveznike. V bodočnosti Nemčija ne sme imeti nobenih vojaških letal več, a posebna mednarodna komisija bo nadzirala nemško razorožitev.

Francoski državni proračun je izkazoval ogromen primanjkljaj, kate-rega plačati se je francoska javnost odločno branila. Najbolj produktivne in

bogate pokrajine Francije so bile med vojno uničene in razbite. Nemčija je svoje pokrajine ohranila nedotaknjene, njena industrija je ostala, kakršna je bila, da, svoj strojni park je celo pomnožila s stroji, ki jih je odpeljala iz Francije. Tako se je pojavilo pred „Svètom desetih“ finančno vprašanje, ki je bilo kajpada najtežje. Francozi so predlagali, naj seštejejo zavezniki vse svoje izgube in stroške in jih potem proporcionalno zopet porazdele. Pri tem naj se pa upošteva, da je dala Francija 25 mrtvih na 20 Angležev in enega Amerikanca in da je uničeno francosko premoženje, kar naj se ji šteje v dobroimetje. Po izjavi francoskega vladnega predsednika Ribota je Francija s tem že poplačala Ameriki svoj dolg v višini dveh milijard dolarjev. Ta francoski račun je v očeh Amerikancev seveda zopet obremenil predsednika Wilsona, ki se je vmešal v evropske homatije. Skupne vojne stroške zaveznikov in ž njimi zvezanih narodov v znesku 600 milijard frankov naj plača Nemčija približno v 40 letih po določenem amortizacijskem načrtu, ki se je pa pozneje često preurejal in spreminjal. Nemčija mora plačati letno približno 10 milijard frankov, ako se njena produkcija temu namenu primerno uredi in se pri tem ne ovira. Po francoskem mnenju bi bilo v tem primeru poklicano bodoče društvo narodov, da pazi in nadzoruje Nemčijo pri izvrševanju prevzetih obveznosti. Ta račun je temeljil na ocenitvi nemškega dohodka pred vojno. V dokaz, da ni pravilen, se je pa navajalo, da izgubi Nemčija po mirovni pogodbi Alzacijo in Loreno na zapadu, Šlezijo pa na vzhodu, kar pomeni za njo ogromno razpoložljivih sirovin manj v bodočnosti. Tudi je zvedenelo efektno premoženje Nemcev v inozemstvu. Prav takó bo močno zmanjšan dohodek nemške trgovske mornarice. Komisija finančnih izvedencev mirovne konference je iskala razne rešitve tega zamtanega vprašanja ter je določila za osnovo svojim razpravam osem milijard funt šterlingov, ki naj bi jih plačala Nemčija iz naslova vojne odškodnine. Ta odškodnina, razdeljena na 40 let, bi znašala z obrestmi vred 16 milijard funt šterlingov. Po ameriških računih pa so znašala tedanja razpoložljiva sredstva Nemcev doma in v inozemstvu samo dve milijardi in 400 milijonov šterlingov. Od te vsote je odpadla ena milijarda in 600 milijonov funt šterlingov na premoženje v inozemstvu, obstoječe iz trgovskih ladij, železnic, rudnikov v Alzaciji in Loreni, skladišč premoga in železa v Sarski kotlini in vladne lastnine v bivših nemških kolonijah. To premoženje bi bilo takoj na razpolago in bi se lahko priznalo Franciji, Belgiji, Srbiji in Rumuniji, deželam, ki so najbolj trpele in bile najbolj opustošene, neko prvenstvo. Ostalih 800 milijonov funt šterlingov bi bilo treba plačati v teku 12 let po približno 60 milijonov funt šterlingov na leto. S tem zmernim računom pa niso soglašali ne Francozi ne Angleži. Francija je žrtvovala največ ljudi in kapitalij. Angleži so med vsemi narodi svoje ljudstvo finančno najmanj zavarovali, toda na drugi strani obdržali v svoji roki precejšen del nemškega trgovskega brodovja. Francozi so zahtevali zato takoj nekaj na račun iz nem-

škega zlatega zaklada ali druge vrednote, na primer stroje in podobno. Amerika se je tudi uprla naziranju francoskega predsednika Ribota in je zahtevala, da se njenih deset milijard dolarjev, ki jih je dala zaveznikom, prizna kot posojilo. Tudi ni soglašala, da se stroški in izgube vseh zaveznikov seštejejo in zopet razdele, ker je imela vojne izdatke že pred svojim formalnim vstopom v vojno. Tudi se je Wilson upiral, da bi ostala zavezniška kontrolna komisija v Nemčiji toliko časa, dokler se ne izpolnijo vse vojaške in finančne obveze, temveč se je omejil le na izpolnitev vojaških obvez iz mirovne pogodbe. Amerika sama je prijavila le eno milijardo in sto milijonov funt šterlingov kot odškodnino. Protivrednost pa so imeli Američani že v roki, ker so zaplenili 56.000 ton nemških trgovskih ladij in drugo nemško premoženje v Ameriki.

Nemcev samih zaradi vojne odškodnine seveda nihče ni nič vprašal. Zato so sami v časopisju, zlasti v zavezniškem italijanskem, v obliki intervjuv povedali, kaj bi mogli dati. Svojo ponudbo so predvsem omejili na odškodnino za prizadeto civilno prebivalstvo in poškodovano zasebno lastnino, ki se naj šele ugotovi po skupnih mešanih komisijah. Tako ugotovljena škoda, ki pa ne sme presegati 20 milijard nemških mark, se bo plačala z mednarodnim posojilom, ki ga bodo upravljali sami, v teku dvajsetih let, s pomočjo izvoza sirovin in raznih tovarniških izdelkov. Ta smešna ponudba ni našla nikjer odmeva, celo pri Američanih ne, ki niso bili voljni Nemce preveč pritisniti. Američani so imeli neprestano pred očmi Wilsonov končni cilj: ostvaritev društva narodov, ki naj zagotovi trajen mir in razorožitev.

Težko je bilo tudi vprašanje blokade. Kakor vemo, so med vojno zavezniki blokirali centralne države in njihove zaveznike ter tako izpodrezali njihove trgovske stike z inozemstvom. Pri tem so bili po svoji zemljepisni legi nehote prizadeti tudi nekateri nevtralci. Po sklenjenem vojaškem premirju je postala ta blokada za nevtralne dežele nevzdržna. Če bi jo pa zavezniki prekinili, bi ne osvobodili samo nevtralcev, temveč posredno tudi Nemčijo in njene zaveznike. Obstoječa blokada pa je bila zopet v zvezi z vojno odškodnino, ki takrat še ni bila dokončno določena. Blokada je bila namreč edino jamstvo za zaveznike, da Nemci ne bodo mogli izvoziti svojih kapitalov v inozemstvo in jih tam poskriti. Važno je postalo tudi vprašanje, ali naj se Nemcem dovoli vstop v zavezniška trgovska središča še preden bodo zavezniški trgovci mogli dobiti vpogled, kako bo nemško gospodarstvo zares prizadela vojna odškodnina, kar je bilo važno zaradi višine potrebnih trgovskih kreditov. Zlasti Francozi so že naprej dvomili, da bodo Nemci prevzete obveze iskreno izpolnjevali, in so imeli v tem pogledu prav. Poznejši dogodki, zlasti najem velikih nemških posojil v Ameriki in nasilno razvrednotenje nemške marke, so v živo zadeli tudi inozemstvo, ki je še verovalo v staro nemško gospodarsko solidnost in poštenje.

Gospodarski problemi mirovne konference so bili torej zelo zapleteni in težko rešljivi, morda še bolj kot politični. Vendar so te gospodarske stiske zadevale predvsem Francoze in njihove evropske zaveznike. Amerika teh težav ni imela v takšni meri. Res, Amerika je imela doma težkoče s preusmeritvijo svoje velike industrije, ki se je morala z visokega odra vojne prosperitete ponížati v prejšnje mirovno stanje. Toda tudi tu je morala misliti na omejitve, ker je postal svet ubožnejši, zlasti Evropa, in ni bil sposoben kupovati ponujane ameriške proizvode v predvojni množini. Zato pa je Amerika med vojno kolosalno zaslužila kot transporter in dobavljač vojnih potrebščin. Pred vojno je bilo njeno trgovsko ladjevje dosti skromno, nekoliko večje kot avstro-ogrsko. Koncem vojne pa je postala ameriška trgovska mornarica prva na svetu, med tem ko je zdrknil angleški delež na svetovnem trgovskem ladjevju po izjavah mornariških strokovnjakov od 75% na 25%. V enako dobrem položaju, če ne še boljšem kot Američani, so bili Japonci. Zato se niso mešali v evropske zadeve in so bili pri mirovnih konferencah precej rezervirani. Šele pri razgovorih o ustvaritvi društva narodov so pokazali svoje azijske prste. Zahtevali so popolno enakopravnost državljanov vseh dežel, ki bodo pripadali tej meddržavni ligi. Evropec je videl v tej njihovi zahtevi nekaj samoobsebi umljivega. Drugače pa so to zamisel pogledali Avstralci, severna Amerika, Kanada, Kalifornija in sploh vsa velika obala Pacifika

Ti so odklonili že samo misel, da bi mogli Azijci, zlasti Japonci, nemoteno vdreti v njihove kraje s svojim nizkim življenjskim standardom in s svojo posebno, v zapadno civilizacijo povito kulturo ter vznemirjati tamošnjo gospodarsko blagostanje. Nevarnost človeškega dotoka v njihove države je razgrnila pred vsem svetom nevarni politični razkol med Ameriko in Zapadom. Stikom mongolske rase z belo bi sledila nova, mešana rasa in ogrožala dosedanji razvoj v tem delu sveta.

Angleži in Francozi se v to zadevo niso vtikali. Pod vplivom mednarodnega židovstva, ki je bilo zelo močno v zapadnih državah in v severni Ameriki, so bili zelo pomirljivi. Na njihovi strani je stal tudi prezident Wilson, ki je bil, to je bilo splošno znano, židom naklonjen. To je prišlo vsaj deloma prav tudi premagancem. Razen Italijanov, ki so bili glede svojih zmag in vojaških činov zelo glasni, so bili zavezniki po doseženi vojaški zmagi zmerni in ne preveč napeti. Zato pa so imeli svoje velike gospodarske zadrege. Angleži so med vojno umetno rešili svojo valuto, da ni padla ob velikanskih naročilih vojnih potrebščin v inozemstvu, zlasti v Ameriki. Kurz šterlinga je samo neznatno padel od normale 486 dolarjev na 486. Ko so po vojni svojo drago zaščito opustili, je vrednost šterlinga seveda padla na 450 in še manj. V praksi je to pomenilo podražitev ljudskih življenjskih potrebščin in tistih sirovin, ki jih morajo Angleži uvažati. Njihov takratni državni proračun je dosegel bajno višino 1.500.000.000

funtov šterlingov in je donos davščin znašal samo 900.000.000 f. š.; ves ostali primanjkljaj pa se je moral pokriti s posojili. Brezposelnost, ki se je tam, v urejenih gospodarskih in finančnih razmerah, pokazala takoj po vojni, je zahtevala od državne blagajne tedensko po 1.200.000 f. š. V teh težavnih gospodarskih razmerah so se vrstile velike delavske stavke druga za drugo. Največje in najnevarnejše so bile stavke transportnih in rudarskih delavcev. Pomanjkanje premoga je bilo po vojni svetovni pojav. Angleška delavska stranka, tedaj še prilično šibka, je ponovila svojo glavno zahtevo, da se rudarska industrija podržavi. Novo nastalo ameriško trgovsko ladjevje je postalo nevaren konkurent angleškim transporterjem. Povišanje delavskih mezd je spravljal v nevarnost konkurenčnost angleških izdelkov in produktov, zlasti sta težko zadihali tekstilna in železna industrija. Vzdrževanje in napredek izvoza je za Anglijo življenjsko vprašanje. Predvojna nemška industrija, ki je postajala agresivna in za Anglijo nevarna, nadalje nemška vojna in transportna mornarica so Anglijo naravnost s silo potisnile med nemške vojne nasprotnike. To je privedlo Angleže po izbruhu ruske revolucije med tiste, ki so s simpatijami spremljali propad carske Rusije in revolucijo. (Dalje)

Svoboda

Igo Gruden

Na Helespontu stal je Kserkses Tisti,
ki bičati je dal uporno vodo:
tako v stoletju dvajsetem po Kristi
nam zdaj kserksisti vtepajo svobodo.

Književni pregled

En relisant »Prešeren«*

5. Od Rošlina in Verjankota.¹

Leta 1901. je izšla v Zborniku Slovenske matice razprava pokojnega profesorja Karla Štreklja „Prešeren in narodna pesem“ (ZMS III, 1—22). Štrekelj je bil filolog, etimolog, le malo je bil literarni zgodovinar, z estetskimi vprašanji, z metriko itd. se je bavil le toliko, kolikor je bilo filologu potrebno. Kaj je torej dognal filolog Štrekelj ob problemu „Prešeren in narodna pesem“?

Štrekelj je dognal, da govori vse za to, „da se Prešeren sam pravzaprav ni ukvarjal z zapisovanjem narodnih pesmi intenzivno, ampak da je njegovo delovanje bilo bolj v tem, da je od drugih zapisane pesmi re-

¹ En relisant „Prešeren“ št. 1—4 so izšle v lanskem letniku „Sodobnosti“. — G. univ. prof. dr. Kidrič me šteje v LZ (1956, 615) med svoje kritike, kar je deloma zmotno. Res je le to, da me je zopetno branje Prešerna (to pomeni